

Vold i nære relasjoner

NKLM NORCE

KJERSTI ALSAKER
MARS 2025
PROFESSOR OG SYKEPLEIER

Overgrepsmottak skal gi et til bud til overgrepsutsatte

Klinisk rettsmedisinsk kunnskap er verdifull

Kunnskap i klinisk rettsmedisin er særlig verdifullt for alle som utsettes for vold og seksuelle overgrep. At kriminelle handlinger kan stoppes. At utsatte kan få oppreising, at lover og menneskerettigheter tas på alvor, og for helse og livskvalitet for mennesker

I 2023 startet vi en videreutdanningen i klinisk rettsmedisin for sykepleiere <https://www.hvl.no/studier/studieprogram/rettsmedisin/> Nytt kull fra høsten 2025 søknadsfrist 15 april

Hva er mellom menneskelig vold?

“Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handling skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre noe den vil”

Per Isdal «Meningen med volden»

“**Intimate partner violence**” refers to behaviour by an intimate partner or ex-partner that causes physical, sexual or psychological harm, including physical aggression, sexual coercion, psychological abuse and controlling behaviours”

WHO

Din utvei.no
ulike former for vold i nære relasjoner

- <https://dinutvei.no/om-vold/244-ulike-former-for-vold>
- <https://dinutvei.no/utsatt/314-har-jeg-blitt-utsatt-for-vold>

Forebygging krever allmenn kunnskap

Hva kjennetegner gode forhold?

Kilde (myPlan app)

Respekt:

Respekt for hverandres følelser, fysiske og seksuelle grenser

Trygghet:

Fysisk, emosjonell, seksuell og økonomisk trygghet sammen med hverandre.

Åpen og ærlig kommunikasjon

Mulighet til å si dine meninger og at begge partnere lytter til den andres ideer.

Kompromisse:

Det føles greit å være uenige med hverandre og løse problem gjennom å jenne seg/tilpasse seg etter hverandre.

Selvstendighet og frihet:

Frihet til å tilbringe tid med familie og venner og delta på ting som gjør deg glad.

Likeverd:

Begge partnere har likeverdig rett til å si sin mening og delta i avgjørelsene i forholdet.

Støtte:

Gir opplevelse av å bli styrket, oppmuntret og støttet av hverandre.

Privatliv:

Respekt for hverandres private soner og gir hverandre rom.

Myter

Om det ikke finnes fysisk vold er det ikke et virkelig voldelig forhold

Det er lett å avdekke en voldelig person

Om du blir utsatt for vold, kan du jo bare dra din vei

Mishandling handler om sinne, den som utøver vold har ikke kontroll over sitt sinne

Det er kun menn som er mishandlere

Alkohol og rus er årsak til mishandling

Ulike typer
mellom
menneskelig vold

Fysisk vold

Psykisk vold

Seksualisert vold

Materiell vold

Økonomisk vold

Stalking

Omskjæring

Tvangsgifting

Nettrelatert vold

NEEDCE

	De som søker hjelp for vold i nære relasjoner	Andre voldsutsatte i normalpopulasjon i Norge
Kvelertak	55.7	16.8
Tvang til sex	63.6	22.4
Stalking	69.6	16.8
Truet med å drepe deg	67.1	17.6
Slo hodet ditt mot gulvet	50.0	10.4

[Intimate partner violence associated with low quality of life - a cross-sectional study | BMC Women's Health, 2018](#)

Table 2. Utdrag fra tabell 2 i denne artikkelen

Makt og avmakt og misbruk av makt

«Makt er evnen til å nå sine mål, om så mot andres vilje og interesser, og kan også bety å ha autoritet eller myndighet over noe»

«Definisjonsmakt er makt til å få gjennomslag for sin versjon av virkeligheten»

Alder – både makt og avmakt

Kjønn og makt: Fysisk styrke og Posisjon

Misbruk av **tillit**

Partnervold «Å gå fra å være den utvalgte til å bli den utsatte»

Vold mot barn

- Vold i hjemmet

Vold mot eldre

Omskjæring, tvangsgifting

Å miste sine livsmuligheter

Vold i hjemmet reduserer menneskers livskvalitet og muligheter til å bruke og utvikle sine livsressurser

Vold forstyrrer den kreative ro

Frihet fra Vold ;
regjeringens
handlingsplan 2021-
2024 side 83

For å nå både nasjonale og internasjonale mål om frihet fra vold, vil Norge styrke det internasjonale samarbeidet mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

Arbeidet skal være en sentral del av innsatsen for å fremme rettsstatsprinsipper, demokrati og menneskerettigheter.

Alle skal kunne føle seg trygge og ha frihet fra vold overalt i verden. Likevel er mer enn hver tredje kvinne utsatt for seksuelle overgrep og fysisk vold globalt.

Frihet fra vold er en grunnleggende menneskerettighet

Voldtekstrapporten 2024

- Ønsker en helhetlig og samordnet politikk og at Istanbulkonvensjonen inkorporeres i menneskerettsloven
- Et likeverdig tilbud i alle kommuner
- Kompetanseløft for leger og sykepleiere og i det offentlige hjelpe-apparat
  - Bedre rettsmedisinsk tilbud- utbygging av den nyopprettede master og videreutdanning i klinisk rettsmedisin (side 195) Obs – ny søknadsfrist 15 april
- Et massivt løft for å forebygge
- Styrke psykososial oppfølging ved overgrepsmottakene

Vold mot kvinner

- 35 prosent av alle kvinner vil i løpet av livet oppleve vold. Over 600 millioner kvinner bor i land hvor vold i hjemmet ikke er forbudt.
- Er vold mot kvinner en utfordring på linje med apartheid som må bekjempes internasjonalt og nasjonalt?
- Garcia Moreno et.al. The Lancet, 2014

Kostnad i Norge i 2021: 92,7 milliarder

- Onsdag 1. mars 2023 fikk daværende justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl en rapport som viser at vold i nære relasjoner kostet samfunnet nesten 92,7 milliarder kroner i 2021. Rapporten er utarbeidet av Menon Economics og finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet.
- <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/jd/bilder/jobb-i-jd/menon-rapport-samfunnsokonomiske-kostnader-av-vold-i-nare-relasjoner.pdf>

Litt om Istanbul konvensjonen som er sentral i voldtekts rapporten, NOU 2024

- Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner ble vedtatt i 2011 og underskrevet og ratifisert i 2017.
- **Et av formålene er å beskytte kvinner mot alle former for vold, inkludert seksuell vold og å forebygge, påtale og bekjempe alle former for vold mot kvinner og i nære relasjoner.**
- Bestemmelsene skiller seg fra andre konvensjoner da de har konkrete og utfyllende beskrivelser av forpliktelsene- den er en implementerings konvensjon

Artikkel 15. Opplæring av fagfolk

1. Partane skal sørge for eller styrkje eigna opplæring for dei aktuelle fagpersonane som har å gjere med offer eller gjerningspersonar for alle slags valdshandlingar som er omfatta av denne konvensjonen, i førebygging og oppdaging av slik vald, i likestilling mellom kvinner og menn, i offera sine behov og rettar, og i korleis ein kan hindre sekundær viktimisering kan hindrast.

2. Partane skal oppmuntre til at opplæringa i nr. 1 omfattar opplæring i koordinert samarbeid mellom fleire organ for å gjere det mogleg med ei heilskapleg og eigna handtering av tilvisingar i tilfelle som er omfatta av denne konvensjonen.

Seksuell vold holdes skjult

Når seksuell tvang forekommer innenfor ekteskap eller samboerforhold, er handlingene ofte ikke definert som voldtekt eller overgrep, verken av den utsatte eller samfunnet for øvrig, selv om loven er klar på dette punktet.

Det kan ha sammenheng med at kvinner historisk sett ofte er opplært til å tenke at en ektemann eller samboer har rett til å ha sex når de måtte ønske det.

Ifølge WHO eksisterer det normer som støtter opp om vold mot kvinner, for eksempel ved at kvinner skal underordne seg sin ektemann, og ved at seksuell aktivitet inkludert voldtekt oppfattes som en markør for maskulinitet.

- WHO. *Understanding and addressing violence against women: Intimate partner violence*. Genève: WHO; 2012.
- Råkil M, red. *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget; 2002.
- Basile KC. *Histories of violent victimization among women who reported unwanted sex in marriages and intimate relationships findings from a qualitative study*. *Violence Against Women*. 2008;14:29–52

Internasjonal studie

Seksuell vold i ekteskap/ samboerforhold som avdekkes blant kvinner utsatt for partnervold, handler om tvang til vaginalt eller analt samleie, å bli slått, brent under samleie eller å bli påført objekter i vagina og anus og i sjeldne tilfeller å bli tvunget til sex med andre, også dyr.

CAMBELL JC, Alford P. The dark consequences of marital rape. *AJN The American Journal of Nursing*. 1989;89(7):946-9.

Også i Helle Nesvold sitt doktorgradstudie fremheves det at seksuell vold i ekteskap og samboerforhold ofte er mer alvorlig enn mer tilfeldig seksuell vold

Er seksuell tvang i ekteskap/samboerforhold assosiert med annen type partnervold?

Bakgrunn:

Seksuell tvang fra samlivspartner er den formen for partnervold som er forbundet med mest tabu, skyld og skam. I denne studien har vi undersøkt om seksuell tvang mot kvinner forekommer isolert eller i sammenheng med annen vold i ekteskap/ samboerforhold blant kvinner i Norge.

Hensikt:

Formidle kunnskap om et tabuområde som har betydning for kvinners livskvalitet.

Funn: Fysisk vold og seksuell tvang i ekteskap og samboer forhold

Alsaker et.al, 2018

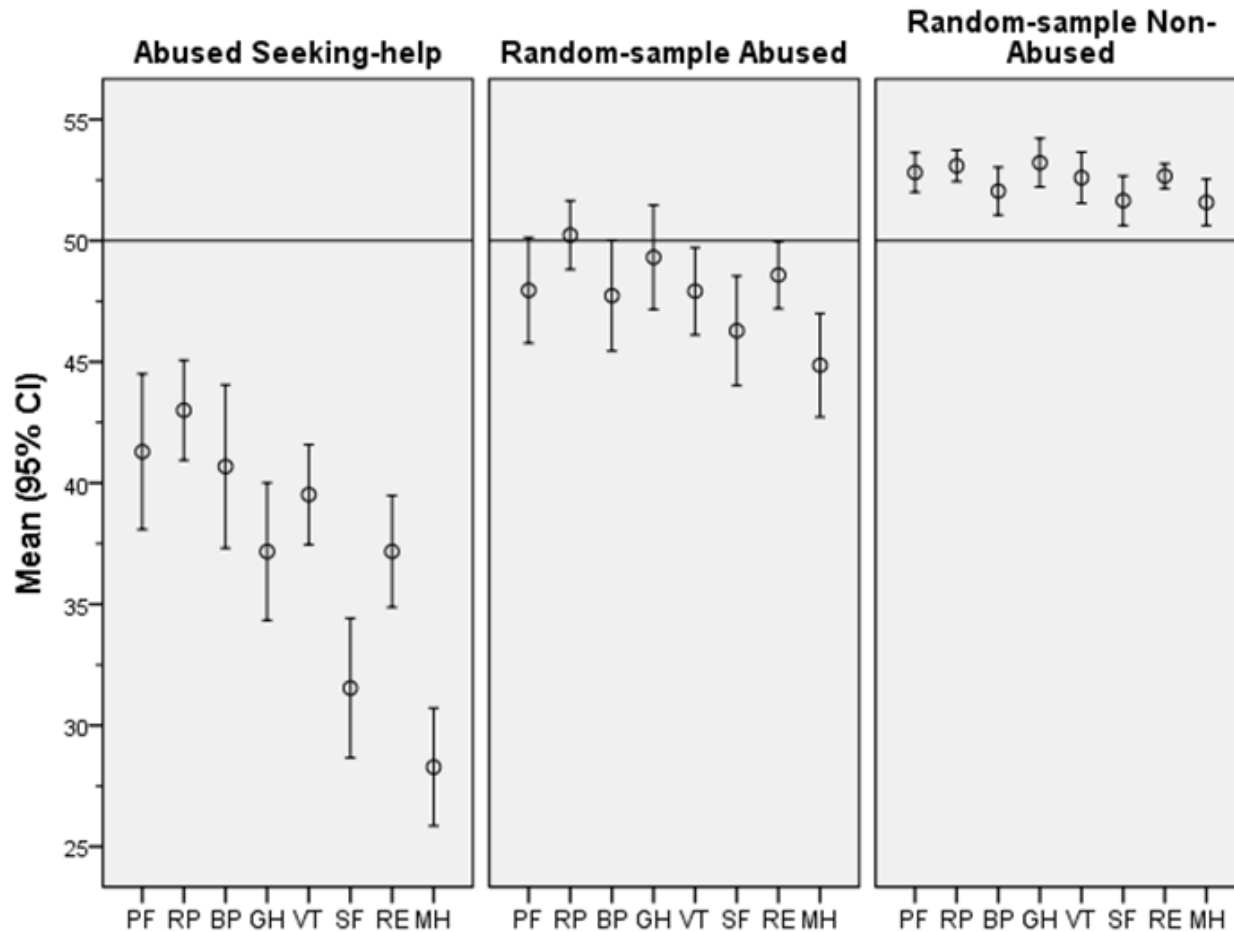
Alle handlinger i kategorien «fysisk vold» var signifikant assosiert med seksuell tvang ($p < 0,001$).

Blant dem som hadde opplevd å bli truet med å bli drept eller truet med kniv eller våpen fra partneren, hadde 50 prosent også erfart seksuell tvang.

En tredjedel av dem som hadde opplevd forfølgelse (33,3 prosent), kvelertak (38,1 prosent) eller annen voldsom atferd (31,5 prosent) fra partneren, hadde også blitt utsatt for seksuell tvang.

Blant dem som hadde opplevd livstruende vold fra partneren, som banking av hodet mot gulvet, rapporterte 46,2 prosent om seksuell tvang fra partneren (tabell 1).

Livskvalitet i blant kvinner som har opplevd vold og søker hjelp, utsatte og ikke utsatte i normal pop.

BMWH-D-17-00135R6 2018

Intimate partner violence associated with low quality of life

Kjersti Alsaker, Ph.D; Bente E Moen, Professor; Tone Morken, PhD; Baste

Valborg, PhD

BMC Women's Health

Summegruppe 3 minutter; Noter en til 2 handlinger i hver kategori

Psykiske vold:

1. Verbale og emosjonelle?
2. Dominans og kontroll?

3. Fysiske vold?
4. Seksuell vold?

- Taushetsplikt og avvergeplikt – motsetning- hvordan sikre trygg oppbevaring av dokumentasjon?
- Trygghetplanlegging
- Farevurdering/
- Kartlegging av vold
- Kunnskap om klinisk rettsmedisin, Krisesenter og Alternativ til vold
Tryggest med mer
- Rett til gratis bistandsadvokat
- Avvergeplikt/ opplysningsplikt

Partnerdrap i Norge

- Siden 2000 er 186 kvinner og 29 menn registrert drept i saker hvor partneren er siktet av politiet eller dømt i domstolen.
- Hvert fjerde drap i Norge er et partnerdrap.
- Partnerdrapene 2000-2024 (vg.no)

Det verste helseutfall av vold- er tap av livet
«Hvis ikke jeg skal ha deg –skal ingen»

- Studier fra USA viser at omtrent halvparten av kvinnene som døde eller nesten ble drept regnet det for helt usannsynlig at han ville gå så langt (J. Campbell).
- Faren for å bli drept av en samlivspartner er størst i når utsatte orienterer seg ut av forholdet.

Utdrag fra Legevaktshåndboka

- https://lvh.no/skader/vold_og_seksuelle_overgrep/overgrep/voldsovergrep
- **Farevurdering og skadeavverging.** Spesielt viktig ved gjentatt vold. **Prøv å få oversikt over voldens alvorlighet og drøft trygghet. Økende hyppighet og alvorlighet av vold er et faresignal.** Ved vold i nær relasjon, drøft alternativ til hjemreise eller diskuter hvordan pasienten raskt kan evakuere om ny voldshendelse oppstår. Vær oppmerksom på at personer som har levd med vold over tid, kan bli immune mot faresignalene. Trusselen må da aktiveres: «Det du har fortalt om, gjør oss sterkt bekymret for din trygghet.»

Farevurdering og skadeavverginge fra LVH.no

Et forenklet farevurderingsinstrument med fem spørsmål (høyprediktive risikofaktorer) har blitt utarbeidet for å identifisere personer som er i stor fare for å bli drept eller alvorlig skadet av partneren eller annen gjerningsperson: Disse er basert på J. Campbell sine studier

Har den fysiske volden økt i alvorlighetsgrad eller hyppighet det siste året?

Har **hen** noen ganger brukt et våpen mot deg eller truet deg med et våpen?

Tror du hen er i stand til å drepe deg?

Har hen noen gang tatt halsgrep (kvelertak)?

Er hen sterkt og konstant sjalu? (Sier hen for eksempel «Hvis ikke jeg kan få deg, kan ingen få deg».)

I tillegg kan en spørre om vold under graviditet.

Om to eller flere spørsmål besvares med «ja», må trygghetstiltak iverksettes. Ved fire eller fem positive svar er det neppe forsvarlig at den voldsutsatte drar hjem hvis også voldsutøveren bor der. Legen er forpliktet til å informere politiet med mindre man blir enig med pasienten om en annen måte å avverge skade på, for eksempel sykehusinnleggelse eller overflytting til krisesenter.

Eksempel på trygghetsplanlegging

Har du

Telefonnummer til krisesenter/ politi?

Tenk igjennom hvordan du og barna kan komme i sikkerhet?

Gjemt unna penger/ en konto med en del kroner?

Et ekstra sett av bil og husnøkler?

Etablert en kode med familie/ venner?

Spurt naboer om de kan ringe politi/ eller ringe på dersom volden starter?

Fjernet våpen?

Krisesenter?/ ATV? Venner

Har du klar; En bag med nødnumre/krisesenternummer/ identitetskort/ bankkort/ kjørekort

Ekstra klær/ viktige telefonnumre etc

- (McFarlane, J., A. Malecha, J. Gist, K. Watson, E. Batten, I. Hall and S. Smith. 2002. "An intervention to increase safety behaviors of abused women: results of a randomized clinical trial." *Nurs Res* 51:347-54.)

Tryggest

<https://ny.bufdir.no/vold/tryggest/>

TryggEst kan være «paraply» for kommunens samlede arbeid mot vold mot voksne, men kan også inngå som en del av kommunens øvrige voldsarbeid

[TryggEst - en modell for å håndtere mistanke om vold og overgrep mot risikoutsatte voksne - Bufdir – YouTube \(ca 3 minutter\)](#)

VIOLENCE AGAINST WOMEN: HEALTH IMPACT

Women exposed to intimate partner violence are →

Mental Health

TWICE
as likely to experience depression

**ALMOST
TWICE**
as likely to have alcohol use disorders

Sexual and Reproductive Health

16%
more likely to have a low
birth-weight baby

1.5 TIMES
more likely to acquire HIV and 1.5 times
more likely to contract syphilis infection,
chlamydia or gonorrhoea

Death and Injury

42%
of women who have experienced
physical or sexual violence at the
hands of a partner have
experienced injuries as a result

38%
of all murders of women globally
were reported as being committed
by their intimate partners

Økt risiko for å oppleve seksuell vold og alvorlig mentale lidelse

Risiko for seksuell vold blant kvinner med alvorlig mental lidelse er seks ganger høyere enn for kvinner generelt

Oram, et al. I Lancet Women's mental health, 2017) referer til Humpreys, 2003 og Kaperman, 2014)

Sammenhenger mellom voldserfaring og helseproblem

ACE (Adverse childhood experiences) studien følger mer enn 17 000 mennesker i USA.

Deltakerne ble stilt spørsmål om negative erfaringer barndommen som vold og overgrep, omsorgssvikt, rusmisbruk, skilsmisse etc.

Studien viste tydelig dose- respons forhold mellom krenkende hendelser og fysisk og psykisk sykdom senere i livet.

Det betyr at dess høyere score av negative erfaringer dess større fare for å utvikle diverse alvorlige sykdommer.

Toksisk stress. Dette er negative erfaringer som «setter seg i kroppen».

- Felitti VJ, Anda RF, Nordenberg D, et al. Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the Adverse Childhood Experiences (ACE) study. Am J Prev Med. 1998;14(4):245-258. PubMed doi:10.1016/S0749-3797(98)00017-8

«MyPlan» – en spørsmåls app som kan gi økt bevissthet om at en lever i et farlig forhold

Eksempel på **Røde Flagg** spørsmål:

Prøver partneren din å hindre deg i å bruke tid med venner og familie - eller å gjøre ting som du liker?

Prøver din partner eller eks. partner å få deg til å føle skyld når du gjør ting som du liker?

- a. Tekster, ringer din partner/ekspartner ofte?
- b. Forventer han/ hun at du svarer?
- c. Blir han/ hun irritert om du ikke gjør det?

Kriminelle handlinger som sjelden straffes også i Norge

- Kun 10% av kvinnene som oppgav å ha vært utsatt for voldtekt anmeldte dette.

Og mange av anmeldelsene henlegges:

- «Bevissituasjonen, kombinert med strafferettens strenge beviskrav, medfører at en ikke ubetydelig andel saker henlegges eller ender med frifinnelse i retten». (sitat fra Handlingsplanen mot voldtekt 2017-2022 side 20)

Handlingsplanen
for vold i nære
relasjoner.
Frihet fra vold
2021- 2024

«Styrke **akuttilbudet** til personer som er utsatt for vold i nære relasjoner gjennom å:

---

a) Kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akuttilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep

---

b) Tilby et godt og likeverdig akuttilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner

---

c) Nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner»

- Forskning viser at sykepleiere med spesialisering innen dette feltet får flere saker til rettsvesenet, gir pasienten større makt og kontroll i situasjonen og reduserer opplevelse av skam og skyld. Samtidig blir bevis håndtering bedre og arbeidsmetodene mer effektive.
- Sykepleiere en viktig ressurs i overgrepsmottak og i andre førstelinjetjenester ved vold i nære relasjoner.

Utdanning tilbys ved HVL [Klinisk rettsmedisin i sykepleien - Høgskulen på Vestlandet](#)

Innovasjon - utvikling av hjelpemiddel til å avdekke vold i nære relasjoner

Det er et behov for et instrument som kan hjelpe oss i en praksishverdag ved legevakt/ hos fastlege/ helsesøstre/ overgrepsmottak ++

1) å avdekke vold i nære relasjoner.

2) bidra til å gi oss fakta som kan veilede oss på når vi bør gjennomføre farevurdering og trygghetsplanlegging og om avvergeplikten er aktualisert

- Det instrumentet som vi har i dag har for lite fokus på sentrale handlinger knyttet til kontroll og dominans som vi vet er ofte forut for alvorlig vold

Takk for oppmerksomheten!

Spørsmål?

Bildet er laget av Ingri Egeberg

Noen referanser

Geir Aas viser i sin doktoravhandling behovet for økt kompetanse innen politi i vold og overgrepssaker (side 303)(referanse politi- rapport / handlingsplan mot voldtekt 2019-2022) Geir Aas) https://phs.brage.unit.no/phsxmlui/bitstream/handle/11250/174715/Politiingrep_i_familiekonflikter.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Linda Mølgaard Gustavsen <https://sykepleien.no/forskning/2020/09/rettsmedisinsk-sykepleie-i-norske-overgrepsmottak>

Handlingsplan mot voldtekt 2019- 2022 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022/id2637644/>

Alsaker, K., et al., Intimate partner violence associated with low quality of life - a cross-sectional study. BMC Womens Health, 2018. 18(1): p. 148.

Vatnar Solveig Bø, F.C., Bjørkly Stål, Intimate partner homicide in Norway 1990–2012: Identifying risk factors through structured risk assessment, court documents, and interviews with bereaved. Psychology of Violence, 2017. 7(3): p. 395-405.

Campbell, J.C., Health consequences of intimate partner violence. Lancet, 2002. 359(9314): p. 1331-6.

Campbell, J.C., Helping women understand their risk in situations of intimate partner violence. Journal of Interpersonal Violence, 2004. 19(12): p. 1464-1477.

Campbell, J.C., et al., Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study. Am J Public Health, 2003. 93(7): p. 1089-97.

Wilson, M. and M. Daly, Spousal homicide risk and estrangement. Violence and Victims, 1993. 8(1): p. 3-16.

Alsaker, K., et al., Threats and acts of intimate partner violence reported by users at Norwegian women's shelters. J Interpers Violence, 2011. 26(5): p. 950-70.

Fehler-Cabral G, Campbell R, Patterson D. Adult sexual assault survivors' experiences with sexual assault nurse examiners (SANEs). J Interpers Violence. 2011;26(18):3618-39. Doi: 10.1177/0886260511403761.

Persson S, Dhingra K, Grogan S. Attributions of victim blame in stranger and acquaintance rape: A quantitative study. Wiley J Clin Nurs. 2018;27:2640-49. Doi: 10.1111/jocn.14351.

Maier SL. Sexual assault nurse examiners' perceptions of funding challenges faced by SANE programs: "It stink". J Forensic Nurs. 2012;8(2):81-93. Doi: 10.1111/j.1939-3938.2011.01126.x.

Campbell R, Bybee D, Townsend SM, Shawn J, Karim N, Markowitz. The impact of sexual assault nurse examiner programs on criminal justice case outcomes: a multisite replication study. Violence Women. 2014;20(5):607-25. Doi: 10.1177/1077801214536286

Havig K. The health care experiences of adult survivors of child sexual abuse: a systematic review of evidence on sensitive practice. Trauma Violence Abuse. 2008;9(1):19-33. PubMed doi:10.1177/1524838007309805 Show Abstract

32. McKegey CP. Surviving survivors: coping with caring for patients who have been victimized. Prim Care. 1993;20(2):481-494. PubMed Show Abstract